

1526-1740

HABSBURKOVÉ

ZEMĚ KORUNY ČESKÉ VE STŘEDOEVROPSKÉ MONARCHII

VÁCLAV BŮŽEK

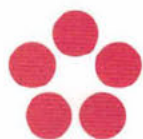
ROSTISLAV SMÍŠEK

(eds.)

NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY

Kniha vychází v rámci výzkumného centra Habsburkové v dějinách českých zemí raného novověku, jehož řešitelem je Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Lektorovaly: doc. PhDr. Ivana Ebelová, CSc., doc. PhDr. Michaela Hrubá, Ph.D.

© Beatrix Bastl, Simona Binková, Lenka Bobková, Václav Bůžek, Ivo Cerman, Iveta Coufalová, Tomáš Černušák, Ivana Čornejová, Jiří David, Jaroslav Dibelka, Petr Fidler, Markus Gerstmeier, Jaroslava Hausenblasová, Mark Hengerer, Mlada Holá, Jiří Hrbek, Josef Hrdlička, Ondřej Jakubec, Pavel Král, Markéta Křížová, Jiří Kubeš, Václav Ledvinka, Pavel Marek, Eduard Maur, Jiří Mikulec, Géza Pálffy, Radmila Prchal Pavlíčková, Friedrich Polleross, Kateřina Pražáková, Jitka Rauchová, Peter Rauscher, Anton Schindling, Rostislav Smíšek, Vladimír Urbánek, Irena Veselá, Vít Vlnas, Petra Vokáčová, Margarete Wagner, Miroslav Žitný 2017

Cover © Vladimír Vimr, 2017

Typo © Bohuna Broumová, 2017

Maps © Jaroslav Synek, 2017

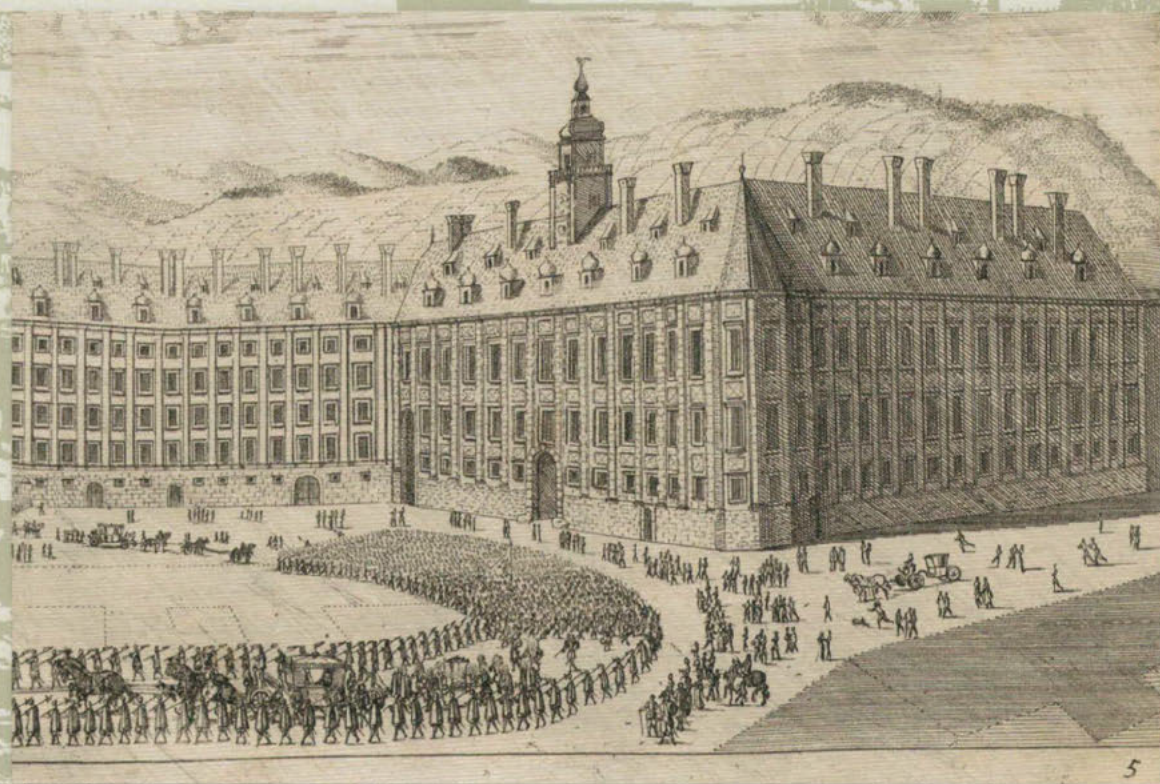
Všechna práva vyhrazena

All rights reserved

ISBN 978-80-7422-572-7

IX.

Vídeň Leopolda I.

Komorníci

Pomyslnou vstupní bránu k dlouhodobějšímu působení u dvora Leopolda I. představoval v očích šlechticů úřad císařova komorníka. Získ komornických klíčů zajišťoval jejich nositeli pevné místo na vídeňském dvoře, účast na nejrůznějších dvorských slavnostech a právo přístupu k členům rodiny panovníka. Současně nabízel důkladnější seznámení s dvorským ceremoniálem. Především však mladík osobně získával první zkušenosti s činností složitěho organismu císařského dvora a poznával ho z jiné perspektivy než doposud, z dopisů přátel a známých. V průběhu služby si totiž začal budovat a postupně rozšiřovat vlastní komunikační síť a navazovat kontakty s významnými dvořany, úředníky centrálních správních orgánů habsburské monarchie a vlivnými duchovními.⁴⁴

Úřad od konce 16. století postupně ztratil svůj ryze funkční charakter, získal spíše reprezentativní a čestné poslání. K pokusu o jeho reformu došlo ihned po Leopoldově nástupu na trůn roku 1657, neboť hodlal výrazně omezit výdaje na provoz vlastní domácnosti. Mladý panovník proto vydal dekret, jehož prostřednictvím propustil téměř všechny komorníky zesnulého otce ze svých služeb. Zatímco dobové periodikum *Theatrum Europaeum* nardilo, že uvolnil šedesát komorníků a ve službě ponechal čtyřicet osob, benátský vyslanec ve Vídni Giovanni Battista Nani zašel mnohem dále a zdůrazňoval, že šlo o pouhých šestnáct urozenců, které počítal mezi své komorníky. Leopold I. při výběru údajně nepřihlížel k zásluhám jednotlivých šlechticů o blaho podunajské monarchie nebo jejich věku, ale řídil se výhradně vlastním subjektivním zaujetím a citovými vazbami k vybraným osobám.⁴⁵

Přestože se snažil zmenšit vlastní dvůr a snížit počet komorníků, vytčený záměr se Leopoldovi nezdařil. Ihned po volbě římským císařem roku 1658 přijal zpět do služby oněch šedesát propuštěných komorníků. Navíc 12. a 22. října 1658 jmenoval do úřadu dalších devět urozených osob. Již v roce 1678 zaznamenaly dvorské seznamy 373 komorníky a na počátku 18. století, roku 1703, již šlo o 423 nositelů tohoto úřadu.⁴⁶ Leopold I. se na počátku své vlády snažil po otcově vzoru dodržovat pravidlo, že předtím, než mohli být mladí šlechtici povoláni do komornické služby, byli nuceni po určitou dobu sloužit „in äußeren Hofstaaten“ jako kraječi, šenkové či truchsesové. Později však na tuto politiku rezignoval. Vyhledky na získání čestného úřadu totiž nebyly stejné pro všechny šlechtice. Tuto skutečnost silně ovlivňoval původ a společenské postavení rodu. Především nejurozenější rody podunajské monarchie, jejichž příslušníci zastávali nejvyšší dvorské úřady, často zajistily potomkům získání komornických klíčů, aniž by museli vykonávat uvedenou službu. Ditrichštejnové, Harrachové, Lambergové, Schwarzenbergové, Valdštejnové a někteří další dokázali získat pro své syny tento úřad na sklonku jejich dětského věku, zpravidla ještě před odjezdem potomků na kavalírskou cestu po jihozápadní Evropě.⁴⁷

Od druhé poloviny šedesátých let 17. století však císař nedokázal zajistit rychle vzrůstajícímu počtu komorníků stálou službu. Jejich přítomnost u panovnického dvora byla víceméně formální. V případě získání komornických klíčů nešlo mladým šlechticům ani tak o pravidelnou službu v blízkosti císaře, ale spíše o titul a sounáležitost se sobě rovnými, protože chtěli patřit ke dvoru nejurozenějšího vládce Evropy. Místo komorníka šlechtici totiž zaručovalo, že se bude pohybovat ve vybrané společnosti, neboť panovníka a jeho rodinné příslušníky obsluhovaly výhradně urozené osoby.⁴⁸ Navíc, jak naznačuje příklad Humprechta Jana Černína z Chudenic, mohlo mezi mladým komorníkem a jeho pánem vzniknout důvěrnější pouto. Jako komorník pozdějšího císaře Leopolda I. napsal v září 1650 své matce Zuzaně Černínové z Harasova: „Do mne hned zamilovaný jest, že všude, kde je, co činí ... stále mne u sebe mítí chce, takže sotva někdy do kvartýru dojedu, hned zase drabanta pro sebe mám.“ Mladý Černín si dobře uvědomoval význam náklonnosti příslušníka vládnoucího rodu a ve svém výroku „potom mi se to hodí“ otevřeně přiznával, že v dalším kariérním postupu se hodlal o jeho vliv opřít. Nadto jako oblíbený společník Leopolda I. pravidelně pronikal do bezprostřední blízkosti jeho otce, císaře Ferdinanda III., s nímž mohl čas od času prohodit několik slov a upozornit na vlastní existenci.⁴⁹

Portrét Ferdinanda Arnošta z Valdštejna od neznámého malíře. Během svého života se pracoval do nejvyšších zemských úřadů Království českého, kde postupně zastával úřad prezidenta nad apelací, nejvyššího zemského sudího a nejvyššího zemského komorníka. Souběžně s tím působil u vídeňského dvora jako císařský komorník a říšský dvorský rada.

Vzhledem k nebývalému navýšení počtu komorníků došlo v průběhu 17. století k jejich rozdělení, přičemž ti, kteří vykonávali skutečnou službu v předpokojí panovníka, se mohli pyšnit titulem skutečný komorník (*wirklicher Kämmerer*). V naprosté většině případů tito mladí muži zpravidla jednou či dvakrát do roka přicházeli k vídeňskému dvoru, kde po dobu jednoho týdne byli Leopoldovi I. k dispozici. Zbývající část roku trávili jinde, nejčastěji činností ve stavovských orgánech jednotlivých zemí habsburské monarchie. Ačkoli byli dlouhodobě vzdáleni od dvora, seznamy hofštátu je pochopitelně z prestižních důvodů uváděly jako členy císařského dvora.⁵² Zisk komornického úřadu totiž představoval jeden ze způsobů symbolické komunikace dvorské společnosti. Vůči zbytku raně novověké společnosti nositelé komornických klíčů vystupovali jako nedílná součást domácnosti Leopolda I. a stavěli na odiv jeho milost. Proto se řada z nich dala portrétovat se zlatým klíčem, který symbolizoval privilegium přístupu k panovníkovi.⁵¹

V císařské komoře vykonávali nepřetržitou službu vždy dva komorníci. Pouze oni měli vedle lazebníka, lékaře, dvorských bláznů a trpaslíků povolený přístup do ložnice panovníka. Po celý den museli pobývat v bezprostřední blízkosti vladaře, kde očekávali jeho zavolání. Pomáhali mu při umývání a oblékání, přinejmenším jeden z nich také bděl v noci v císařově blízkém okolí.⁵² V jejich čele stál nejvyšší komorník, kterému patřilo druhé místo v hierarchii vídeňského dvora, hned za nejvyšším hofmistrem. V období vlády Leopolda I. se v tomto úřadě vystříдалo celkem pět osob – Hannibal Gonzaga (1655–1661), Jan Maxmilián z Lamberka (1661–1675), Gundakar z Ditrichštejna (1675–1690), Karel Ferdinand z Valdštejna (1690–1702) a Jindřich František z Mansfeldu (1703–1705).⁵³